

ROSTÁNÉ HORVÁTH ILONA*

Néhány Somogy megyei orvos életútjának forrásanyaga (dr. Arató István)

Amikor *dr. Arató István* tudományos és szakmai életútjáról beszélünk, akkor egy fájdalmasan rövid, igen korán kettétört, ugyanakkor nagyon ígéretes orvosi pályafutásról szólunk. Életének mindössze 38 éve alatt ő olyan orvostudományi (ezen belül is szemészeti) eredményekért ért el, amelyekből okkal lehet sejteni azt, hogy a tudománynak igen jelentékeny magaslataira jutott volna el, ha korai halála nem akadályozza meg ebben.

Dr. Arató István 1915. május 29-én született Kistótlakon (Vas megyében) elemi iskolai tanítói családban. (A helység Burgenland tájegységhez tartozik. Kistótlak vasútállomása az attól 6 km távolságban lévő Gyanafalva volt.) Édesanyja leánykori néven *Nagy Teréz* (1890–1970) római katolikus felekezeti tanító volt Kistótlakon, és a tanítóképzőt Kőszegen, szerzetesnővérek által működtetett intézményben végezte el. Édesapja *Arató (Auerbach) István* (1889–1974) a Kistótlakkal szomszédos faluban, Rábaórön volt állami tanító, és tanítóképzőt Győrben, állami intézményben járta végig.

A családban öten voltak testvérek: István, Blanka, Miklós, Piroska és Gizella. Istvánnak Blanka (aki 1995. november 16-án hunyt el Kaposváron) az ikertestvére volt. A tanító szülők a két világháború közötti Magyarországon mind az öt gyermekükből diplomás embert neveltek. (Arató István és Miklós az orvosi pályára lépett, a három leány testvér pedig tanárnő lett. *Dr. Arató Miklós* [1921–1965] egy ideig Kaposváron a Megyei Kórház igazgató főorvosa volt.)

A trianoni döntés után (amely a szülőfalut Ausztriához csatolta) a család elköltözött Kistótlakról, és rövid kővágóórsi (Balaton-felvidék) tartózkodás után 1924-ben Kaposváron telepedtek le. A szülői ház a Dózsa György u. 14. szám alatt volt. Az Arató-szülők Kaposváron még a háború után is tevékenykedő tanítók voltak. Dr. Arató István az elemi iskolai tanulmányait Kaposváron végezte, majd 1933. június 2-án érettségizett a kaposvári Magyar Királyi Állami Somssich Pál Reálgimnáziumban. (Az övé volt abban az évben az 1. sorszámú érettségi bizonyítvány.)

Dr. Arató István 1933/34-ben az érettségit követően jezsuita novícius lett Budapesten, és bevonult a Manrézába. Döntését az akkoriban Kaposváron, a Német István fasori épületben (a Szent Imre templom mellett) működő jezsuita szerzetesek egyikének magasívű, kiváló előadásrozzatának hatására hozta meg. Szerzetesi örökfogadalmat azonban nem tett, mert jezsuita tanulmányait tüdőbetegsége, valamint torok- és gégebetegsége miatt meg kellett szakítania, és így hazatért

* „Kaposi Mór” Megyei Kórház (Kaposvár) Szemészeti Osztály, 7400 Kaposvár, Tallián Gy. u. 20–32.

szüleihez. Életének rövid szerzetesnövendéki szakasza mindenesetre sejtetni engedi személyiségének néhány jellemvonását: lelki és szellemi értékekre fogékonyságát, határozottan nagy munkavállalási készségét, a hétköznapi értelemben vett tárgyi, földi javaknak csak nagyon mértéktartó igénylését és a munkában rendkívüli akaraterejét. Egybecseng ezzel *dr. Boros Béla* egyetemi tanár, pécsi szemklinikai igazgatónak 1953-ban kiállított működési bizonyítványa, amelyben a professzor kiemelte Arató doktor tulajdonságai közül „a betegeivel tanúsított együttérzését, türelmét és szeretetét”.

1934. szeptember 14-én, hogy a kaposvári szülői házhoz is közelebb legyen, beiratkozott a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karára. Tüdőbetegségének mátraházi kezelése alatt erősödött benne az orvosi hivatás iránti vonzalma. Orvosi diplomáját 1940-ben szerezte meg, de még hallgató korában, 1935-ben az Anatómiai Intézet kinevezett tagja lett, 1937-ben pedig a Kórbonctani Intézetnek is személyi állományába került. Itt 1939-ben gyakornokká nevezték ki. A Kórbonctani Intézet igazgatója, *dr. Entz Béla* egyetemi tanár az 1944. április 17-én kiállított működési bizonyítványában kiemelte, hogy Arató doktor „kiváló kézügyességről tett tanúbizonyságot”. Az említett irat egyben azt is igazolja, hogy *dr. Arató István* 7 éven keresztül közvetlen kapcsolatban volt a kórszövettani és kórbonctani diagnosztikával. Nem akármilyen egyetemi hallgatói karrier volt az övé, ha még azt is számításba vesszük, hogy 1937-ben és 1939-ben katonai szolgálatot is teljesített. Orvosi tanulmányait nagyrészt kitűnő szigorlati eredménnyel végezte el, és szintén kitűnő eredménnyel tette le 1944-ben a szakorvosi vizsgát is.

Pályáját 1940-ben a pécsi Megyei Kórház Szemészetén kezdte, majd még ugyanebben az évben a pécsi Szemklinikára került, ahol gyakornok, később 1945-től egyetemi tanársegéd lett. Az 1940-es évek elején évekig önállóan vezetett osztályokat. A klinikán intenzív tudományos működésbe kezdett, aminek egyik részlete az a 3 évig tartó (macskákon végzett) állatkísérlet-sorozat volt, amelyért az Országos Ösztöndíj Tanácstól 1942-vel kezdődően belföldi kutatási ösztöndíjat kapott. Erről tanúskodik a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkári gratuláló levele 1942. június 26-i keltezéssel. A kísérletsorozat lezárásának nagy terjedelemben és részletesen összeállított eredményeit egy német szaklap vette át közlésre, de a háború végső szakaszában a megjelentetésre már nem kerülhetett sor. A tanulmány címe a következő volt: „A szaruhártya-átültetés szövettana állatkísérletek alapján.” A kísérletsorozatnak azonban van magyar nyelven megjelent változata is a „Szemészet” című folyóirat 1949. évi 4. számában (1–11. oldalak), amelyben Arató doktor 196 műtétből származó szövettani vizsgálati eredményt közölt. Összefoglalásában megállapította, hogy „a keratoplasztika sikeressége a műtetre kerülő esetek helyes kiválasztása és megfelelő lebeny mellett elsősorban a műtéti technika tökéletességétől függ”. Ez időben Amerikában is folytak szaruhártya-átültetési kísérletek, ezeknek a műtéti száma azonban lényegesen kisebb volt az Arató-féle műtétek számánál.

További életútja során, katonai szolgálatának időtartama alatt a pécsi helyőrségi kórházban 120–140 beteget ellátó osztályt szervezett, amelynek vezetője is lett, egyúttal pedig ellátta a hadtest szemész szakorvosi teendőit is.

Arató doktor 1942 októberében a Magyar Szemorvos Társaság nagygyűlésén tartott nagysikerű bemutatást „Retrobulbaris tumor esetek” címmel. Tudományos munkásságának két további tanulmánya „Plasmoma conjunctivae ritka esete” és „Az orbita-phlegmone sulfamid kezelése két gyógyult eset alapján”.

1945 őszén, az 1942-ben megkezdett 3 éves kísérletsorozatának befejezése után, azonnal újabb kísérletsorozatot indított el, amelynek címe „Adatok a csarnokvíz megújulásának kérdéséhez”. Rendkívül feszített munkatempóval ennek a kísérletsorozatnak az első részével – sőt a feldolgozásával is – már 1946 február közepéig elkészült. A munka további részleteinek címei: „II. A csarnokvíz elvezetésének kérdése”; „III. Klinikai, szövettani és kísérleti tapasztalatok Vogt-féle cyclodiathermopunctióval”.

Az 1946 februárjában róla kiállított működési bizonyítványban már a következő mondatot olvashatjuk. Munkájának alapja „a kutatót jellemző éles judíciummal levont objektív következtetés, mely őt mindenkor jellemzi”.

1940-ben kötött házasságot *dr. Bakács Mária* (1918–1956) orvosnővel, aki férjének és kisfiának 1953-ban történt elhunytja után két évvel, 1956-ban vesezsugorodásban halt meg. Dr. Bakács Mária (*dr. Bakács Tibor* med. et jur. és *Luffy Ágnes* leánya) budapesti illetőségű volt, de orvosi diplomáját ő is Pécsen szerezte meg. Házasságukból egy gyermek született, kit István névre kereszteltek. Lakásuk Pécsen, a Szemklinikán, a Garay utca 1. szám I. emelet alatt volt. 1953 után *dr. Arató Istvánné* Nagylángra költözött a szüleihez, majd később Budapesten telepedett le és a fizioterápiában gyakorolta a hivatását.

Akkoriban, az 1950-es évek elején igen nehéz volt Magyarországról külföldre utazni – talán tudósoknak különösen nehéz. Ritka kivételnek számított, hogy a magyar pingpongválogatott csapata mégis kijuthatott egy külföldi versenyre. Jól érzékelteti ezt az ellentmondásos helyzetet egy korabeli költött és tréfás történet (vicc), amely úgy kezdődik, hogy vitéz *váradi dr. Haynal Imre* orvosprofesszorhoz bejelentkezett szakmai megbeszélésre egy professzor-társa, ám Haynal titkárnője azt közölte, hogy a professzor úr nem tudja fogadni. Miért? – kérdezte csodálkozva a látogató. A válasz így hangzott. „Mert a 60 éves Haynal professzor úr most éppen pingpongozni tanul, hogy kijuthasson egy külföldi belgyógyász kongresszusra.”

Dr. Arató István külföldi útjai is nehézségekbe ütköztek, azt azonban meg lehetett valósítani, hogy magyarországi kísérletei 1953 után helyet kapjanak két amerikai orvosegyetemi tankönyvben. Erre már dr. Arató István halála után az édesapa, id. Arató (Auerbach) István adott közlési engedélyt. Egy, Amerikában Arató-módszerrel gyógyított, magyar származású beteg hozzátartozótól köszönő levél is érkezett Kaposvárra, dr. Arató István édesanyjának címére, de a levél ma már nincs meg. (Dr. Arató István testvérének, *Arató Piroskának* közlése, kaposvári lakásukban 1998. június 24-én.) Arató doktor csak keveseknek kijáró szakmai elismerést kapott akkor, amikor az egészségügyi kormányzat 1950-ben Lengyelországba (Varsóba) küldte, hogy ott egy kongresszuson képviselje a fiatal magyar orvosokat, miután kiemelkedő tudományos eredményei miatt erre ő bizonyult a legalkalmasabbak egyikének.

1953 novemberében Országos Szeméskongresszus volt Pécsen. A szervezői munka jelentős része dr. Arató Istvánra hárult. Ezekben a napokban felesége Nagylángon tartózkodott a szüleinél. A kongresszus után Arató doktor a család kocsijával a kongresszusi munka testi, lelki és szellemi fáradtságát is hordozva, szerettei után Nagylángra utazott.

Nagylángról hazafelé tartva, már Pécs városában, a Negyvennyolcas téren, az egyetem épületeinek közelségében kis Fiat Topolino személygépkocsija (amelyben rajta kívül az 1941-ben született, akkor 13 éves kisfia is ült) egy katonai teherautóval ütközött. A rendkívül gyors segítségnyújtás ellenére dr. Arató István még a baleset napján, 1953. november 24-én meghalt, kisfia, Arató István pedig a balesetet követő nap hajnalán hunyt el. A baleset körülményeinek és a lefolytatott bírósági eljárásnak a vizsgálata természetesen nem lehet ennek a tudománytörténeti tanulmánynak feladata. Az Arató-család elmondása szerint a posta felsőbb utasításra a gyászjelentéseket csak a temetés után kézbesíthette a címzetteknek. (Dr. Arató István testvérének, *Arató Piroskának* közlése, kaposvári lakásukban 1998. június 24-én.) Az 1953. november 27-i kaposvári római katolikus egyházi szertartású temetésen így is sokan rótták le kegyeletüket. A sírok (az Arató és Bakács család kriptája) a Keleti Temetőben, a Kereszt közelében, a XIV. parcellában vannak. A gyász napjaiban a családnál sokan tettek részvétlátogatást. Közöttük volt *Babics Endre*, a Kaposvári Nagyboldogasszony plébániatemplom apátplébánosa, székesegyházi kanonok és somogyi főesperes, *dr. Babics Antal* ismert urológus-sebész professzor testvére is. (Dr. Arató István testvérének, *Arató Piroskának* közlése, kaposvári lakásukban 1998. június 24-én.) Az elhunyt orvosért és kisfiáért a gyászmise november 28-án reggel 8.00-kor volt a Kaposvári Nagyboldogasszony plébániatemplomban, ahol az Arató-család kaposvári tisztelőinek népes sokasága vett részt.

Az Arató-család Kaposvárról 1987-ben küldte meg dr. Arató István személyi adatait Pécsre, *dr. Boros Béla* nyugalmazott egyetemi tanárnak az akkor készülõ Szemklinikai Almanach számára. Az akkor összegyűjtött anyag az ikertestvér, *Arató Blanka* munkája. Ebből ismeretes Arató doktor bibliográfiájának egy része, amelyet a jelen tanulmány végére iktatunk.

Dr. Arató István ikertestvérének (az 1995-ben elhunyt Arató Blanka kaposvári magyar-törté-

nelem szakos polgári iskolai tanárnőnek) a kívánsága volt az, hogy létesüljön egy „dr. Arató István Alapítvány”, amelynek célja 35 évesnél fiatalabb szemorvosok tudományos munkájának támogatása lenne, a dél-dunántúli régióban, Somogy, Baranya, Tolna és Zala megyék területén. Az alapítványi felajánlás ügyében Arató Piroska és *Arató Gizella* tanárnők a Pécsi Orvostudományi Egyetemhez fordultak. *Dr. Bauer Miklós* pécsi orvosegyetemi rektor 1996-ban írt levele az alapítványi szándék készséges fogadtatásáról és a további szakterületi intézkedések folyamatba tételéről tanúskodik.

DR. ARATÓ ISTVÁN (1915–1953) BIBLIOGRÁFIÁJA:

- Állatkísérletek a szaruhártya átültetésével járó szöveti elváltozások vizsgálatára. (Szemészet, 1949. 4. szám. 1–11. p.)
- Angiodiathermy and its Application in Glaucoma. Ophthalmologia. Basel. (Schweiz.) 1950. november. 120. 5. (325–333. p.)
- Új elektromos cornea-trepán keratoplastikához. (Szemészet. 1951. 3. szám. 1–2. p.)
- A New Electro-Motor Cornea-Trephine for Keratoplasty. (Ophthalmologia. Basel. (Schweiz). 1951. január. 121. 1. (37–40. p.)
- Glaucomások serum és csarnokvíz cholinesterase-aktivitásának vizsgálata. (Szemészet. 1952. 1. szám. 1–6. p.) (Dr. Arató Miklóssal)
- Cholinesterase Activity in the Serum and Aqueous in Glaucoma. (Ophthalmologia. Basel. (Schweiz). 1952. június. 123. 6. 373–382. p.) (Dr. Arató Miklóssal)
- A „angiodiathermia” eredményei 100 műtét (5 év) alapján. (Szemészet. 1952. 2. szám. 1–4. p.)
- Results of Angiodiathermy on the Basis of 100 Operations (Ophthalmologia. Basel. (Schweiz). 1953. február. 125. 2. 117–124. p.)